

سال انتشار	۱۴۰۵	شماره انتشار	صفحات	۱-۱۰
------------	------	--------------	-------	------

بررسی معضلات ترخیص کالاهای خصوصی گمرکی

خانم آسیه آقاجانی و آقای سید امیر سخاوتیان

دانشجوی کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، گروه حقوق، واحد پردیسان، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران

گروه معارف اسلامی، واحد قم، دانشگاه آزاد اسلامی، قم، ایران.

چکیده

از ایام آغازین، محل هایی در ممالک مختلف با هدف نظارت بر ورود و خروج کالا و اشخاص و همینطور جلوگیری از قاچاق کالا (ورود و خروج غیر قانونی) تشکیل و به کنترل رفت و آمد پرداختند. بطوری که حاکمیت از تمامی نقل و انتقالات با خبر بوده و از ورود و خروج کالای خطرناک مثل انواع سلاح سرد یا دیگر ممنوعات جلوگیری بعمل می آورد. رفته رفته با گذشت زمان، گسترش جوامع و ظهور پر رونق داد و ستد، این محل ها طی احکام و تشریفات خاص خود با وضع قوانین و مقررات مخصوص، به امکان مهم تجاری تبدیل شدند. بطوری که حاکمیت نیز برابر با متعاملین از معاملات اشخاص با یکدیگر منتفع می گردد. در این راستا به جهت نظارت بر ورود و خروج کالا، و همینطور صدور مجوز ورود کالا به داخل کشور، حقوق و عوارضی تعیین گردید که گاه با دریافت و وصول این مطالبات نیز، تجار و نمایندگان قانونی شرکت های تجاری از ترخیص کالای خود عاجز و ناتوانند. این نوشته با روش کتابخانه ای بر آن است تا با بررسی معضلات ترخیص اجناس، راهکارهایی ارائه نموده و در جهت ترخیص آسان کالا، گامی موثر نهاده باشد.

واژگان کلیدی: پرداخت عوارض، گمرک، قاچاق کالا، تجارت بین الملل، ترخیص کالا، واردات و صادرات

طبقه بندی: JEL، فقه - حقوق - جزا و جرم شناسی - حقوق بین الملل - حقوق خصوصی

Investigating the problems of customs clearance of private goods

Asiyeh Aghajani and Seyyed Amir sekhavatian

Abstract

From the early days, places were established in different countries with the aim of monitoring the entry and exit of goods and persons, as well as to prevent the smuggling of goods (illegal entry and exit). So that the government is aware of all transfers and prevents the entry and exit of dangerous goods such as cold weapons or other prohibitions. Gradually, with the passage of time, the expansion of communities and the emergence of prosperous trade, these places became important commercial places through their special rules and ceremonies with the establishment of special rules and regulations. So that the government also benefits from the transactions of individuals with each other. In this regard, in order to monitor the entry and exit of goods, as well as to issue permits for the entry of goods into the country, duties and fees were determined, and sometimes with the receipt and collection of these demands, merchants and legal representatives of commercial companies are unable to clear their goods. This article, with a library method, aims to provide solutions by examining the problems of clearance of goods and take an effective step in the direction of easy clearance of goods.

Keywords: Payment of tolls, customs, goods smuggling, International trade, goods clearance, Import and export

متن مقاله

مبادلات در ابتدا صرفاً به عنوان حق نظارت و حمایت حکومت‌ها از کاروانیان و تجار و ایجاد زمینه مساعد در امر حمل و نقل کالا و عرضه و فروش آن مورد توجه بوده و از آنجا که این عایدات ضمن سهل الوصول بودن آن، بخش عمده‌ای از خزانه‌ی دولت‌ها را تأمین می‌کرده، به عنوان مالیات شناخته شده است و در حال حاضر نیز با اینکه بیشترین نقش و اهمیت گمرک، جنبه اقتصادی آن می‌باشد، باز هم نمی‌توان جنبه‌ی مالی آن را از نظر دور داشت، چرا که سالیانه بخش عمده‌ای از بودجه‌ی درآمد‌های عمومی کشور را تشکیل می‌دهد و بنابراین از جهت مالی حائز اهمیت می‌باشد. (بنایی، رامک، ۱۳۹۸: ۹۵)

۱-۱- گمرک جمهوری اسلامی ایران

در کشور ما گمرک جمهوری اسلامی ایران، سازمانی دولتی تابع وزارت امور اقتصادی و دارایی است که به عنوان پاسبان اقتصادی کشور، هماهنگی امر ورود و خروج را عهده دار است. گمرک مسئول اعمال حاکمیت دولت در اجرای قانون امور گمرکی و سایر قوانین مربوط به ترانزیت کالا و وصول حقوق و عوارض گمرکی و مالیات‌های مربوط است که شامل ستاد مرکزی گمرک ایران و گمرک‌های اجرایی می‌باشد. (ماده ۲ ق امور گمرکی مصوب ۱۳۹۰) علی‌الحال تعداد ۳۶۰ اماکن گمرکی در سراسر کشور مشغول فعالیت هستند که مهمترین آنها گمرک شهریار، گمرک تهران، گمرک بندرعباس و گمرک فرودگاه امام خمینی می‌باشد. از این رقم حدود ۳۰ مورد در استان‌های غیرمرزی فعال هستند که وظیفه بررسی تردد کالا و مسافر اعم از زمینی، هوایی و دریایی را بر عهده دارند. همچنین بر بازارچه‌های مرزی، مناطق آزاد تجاری صنعتی و مناطق ویژه اقتصادی و بنادر خشک و ... نظارت دارند. بر اساس تحقیقات بعمل آمده مجموعه گمرکات کشور بیش از ۹ هزار نفر پرسنل دارد. (طبق مصاحبه با مسئولان محترم گمرک ایران) در ماده ۳ قانون امور گمرکی چندین وظیفه و اختیار بر این سازمان تعیین گردیده است که عبارتند از:

۱- اعمال سیاست‌های دولت در زمینه صادرات و واردات و عبور کالا

واردات و صادرات، رکن اصلی تجارت بین‌الملل می‌باشد که در اعماق این تجارت، مرحله‌ای دشوار و پیچیده وجود دارد که ترخیص کالا از گمرک نام دارد. ترخیص کالا از گمرک یکی از مراحل کلیدی و حساس در تجارت بین‌الملل است که نیازمند درک عمیقی از قوانین و مقررات، مدارک و مستندات خاص و هماهنگی با سازمان‌های مختلف است. عدم آشنایی با ضوابط و حتی عدم رعایت ملزومات گمرکی نظیر ارائه مدارک ناقص، می‌تواند اداره گمرک را به کابوسی ترسناک برای شرکت یا تاجر تبدیل کند. واضح است که شاخصه‌ها و قوانین و مقررات گمرک در هر کشوری متفاوت است. به طور مثال: ممکن است در یک کشور ورود برخی از کالاها ممنوع بوده یا درصد تعرفه‌ها در بعضی از کشورها، به نسبت قیمت کالا متفاوت باشد. حتی مجازات و جریمه‌های گمرکی در کشورهای مختلف، متفاوت با یکدیگر باشد.

معامله و تجارت امری است که از ابتدای تاریخ توسط اولین انسان‌ها انجام می‌گرفت و سپس با پیشرفت‌های بشری و پیدا شدن تمدن‌های جدید، وسعت یافت. در آغاز، تجارت به صورت فرد به فرد و در محدوده‌ای کوچک و نزدیک اتفاق می‌افتاد و پس از آن با پیشرفت تکنولوژی و ارتباطات، این محدوده و حوزه توسعه یافته و از منطقه‌ای به منطقه دیگر و بعداً از کشوری به کشوری دیگر انجام گرفت. این موضوع در کنار سود و مزایایی که داشت، سبب افزایش حجم معاملات و مبادلات شد و همین گسترش به ایجاد هرج و مرج انجامید. در نتیجه افراد به این فکر افتادند تا قوانینی وضع کنند که نظم دهنده باشد و جلوی اختلافات را بگیرد. به همین سبب گمرک به وجود آمد تا بر این مبادلات ناظر باشد و به کنترل حجم ورودی و خروجی بپردازد. (مقدسی، بهارلویی، کریمی کیا، ۱۴۰۱: ۴۷)

سابقه‌ی گمرک و تعلق حقوق بر مال التجاره به موازات پیشرفت جوامع و تحول در امر مبادلات و مناسبات اقتصادی بین ملت‌ها به زمان تشکیل اولین نوع حکومت و دولت در این جوامع بر می‌گردد. عایدات ناشی از

۱۵- رسیدگی و حل اختلافات ناشی از اجرای قانون و مقررات گمرکی فی مابین گمرک و صاحب کالا برابر قوانین و مقررات مربوط

۱۶- گسترش ارتباطات بین المللی، انعقاد تفاهم نامه و موافقت نامه های گمرکی دو یا چند جانبه، عضویت و تعامل فعال با سازمان های بین المللی و گمرکی با رعایت اصل هفتاد و هفتم قانون اساسی و قوانین مربوطه

۱۷- رعایت توصیه های سازمان جهانی گمرک، قرارداد های بازرگانی و توافق نامه های منعقد شده یا پایایی در چهارچوب قوانین و مقررات مربوطه

۱۸- رعایت مفاد قانون اجرای سیاست های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی به منظور واگذاری امور غیرحاکمیتی گمرکی به بخش های خصوصی و تعاونی

۱۹- استفاده از فناوری های نوین و تجهیز اماکن گمرکی به ابزارهای پیشرفته جهت افزایش کارایی و بهبود انجام تشریفات گمرکی

۲۰- تمهیدات لازم برای تسهیل امور تجاری، تشویق صادرات و گسترش عبور کالا

۲۱- تسهیل فرآیندهای گمرکی با هدف توسعه گردشگری

۲۲- انجام سایر وظایف گمرکی به موجب این قانون و یا سایر قوانین و مقررات

گمرک یکی از سازمان های دولتی قدرتمند و مقتدر در تمامی دنیا است که با اسامی مختلف شناخته می شود. این سازمان وظیفه دارد تعرفه ها (عوارض گمرکی) را جمع آوری کرده و جریان کالاهایی مثل حیوانات، وسیله های حمل و نقل، وسایل شخصی، وسایل خطرناک، ابزار تجملاتی و ... را کنترل کند. بر این اساس، گمرک سازمانی بازرگانی و مالی به حساب می آید که در آن عوارض گمرکی یا همان تعرفه ها و باقی مالیات های مربوط به صادرات و واردات اخذ و ضبط می شوند. در دهه های اخیر دیدگاه درباره ی گستره ی عملکرد گمرک گسترش یافته اند و سه موضوع اساسی مالیات، امنیت و تسهیل بازرگانی از وظایف سازمان گمرک به حساب می آیند. (مقدسی، بهارلویی، کریمی کیا، ۱۴۰۱: ۸۷)

۲- تشخیص و وصول حقوق ورودی و سایر وجوه قابل وصول قانونی توسط گمرک ایران

۳- انجام تشریفات قانونی ترخیص و تحویل کالا به صاحب یا نماینده قانونی وی و بررسی اسناد ترخیص به منظور احراز صحت شرایط ترخیص و وصول کسر دریافتی یا استرداد اضافی دریافتی

۴- کنترل و نظارت بر امر عبور کالا از قلمرو کشور

۵- اجرای قوانین و مقررات مرتبط با بازارچه های مرزی، مرز نشینان و پيله وران

۶- اعمال مقررات گمرکی درباره معافیت ها و ممنوعیت ها در بخش های صادرات قطعی، صادرات موقت، واردات قطعی، واردات موقت، کران بری (کابوتاژ)، عبور داخلی کالا، انتقالی، معاملات پایایی مرزی، فروشگاه های آزاد، بسته ها و پیک های سیاسی و پست بین الملل

۷- اجرای قوانین و مقررات مربوط به تخلفات و قاچاق گمرکی، کالاهای متروکه و ضبطی

۸- پیش بینی و فراهم نمودن زیر ساخت های مورد نیاز برای اجرا و استقرار سامانه ها، رویه ها و روش های نوین همچون پنجره واحد در فعالیت گمرکی

۹- جمع آوری، تجزیه و تحلیل و انتشار آمار میزان واردات و صادرات کالا

۱۰- بررسی و شناخت موانع نظام گمرکی و برنامه ریزی در جهت رفع آنها

۱۱- اظهارنظر درباره پیش نویس طرح ها، لوایح، تصویب نامه های مرتبط با امور گمرکی

۱۲- اتخاذ روش های مناسب جهت هدایت و راهبری دعاوی حقوقی و قضایی در رابطه با امور گمرکی

۱۳- آموزش کارکنان و نظارت و انجام بازرسی اعمال و رفتار کارکنان گمرک، کشف تخلف و تقصیرات اداری آنان

۱۴- بازرسی از واحدهای اجرایی گمرکی و نظارت بر عملکرد آنها و ساماندهی کمی و کیفی مبادی ورودی و خروجی

گمرکات سایر کشورها به کار گیرند. آخرین سیستم طبقه بندی کالاها، سیستمی است معروف به سیستم هماهنگ توصیف و کد گذاری کالا مرسوم به HS که در سال ۱۹۸۳ میلادی تدوین گردید. جمهوری اسلامی ایران به موجب ماده واحده قانون الحاق دولت جمهوری اسلامی در تاریخ ۲۰ شهریور ۱۳۷۳ هجری شمسی به کنوانسیون بین المللی HS پیوسته است. (راشدی اشرفی، ۱۴۰۲: ۶۹)

۱-۲- دانستنی های گمرکی

هر یک از وارد کنندگان یا صادر کنندگان ناگزیر از مراجعه به گمرک برای انجام تشریفات مربوط به صادر یا وارد کردن کالا هستند. یکی از اقدامات، تسلیم کردن اظهارنامه می باشد. صادر یا وارد کننده باید برگه یا همان فرم مخصوصی که حاوی مشخصات کالا باشد را تکمیل و در اختیار مقامات گمرک قرار دهد. اظهارنامه سندی است که در اصل در تعیین حقوق گمرکی نیز دخیل است. علاوه بر ورود یا خروج کالا، هنگام ورود و خروج توسط مسافران نیز تکمیل و به مقامات گمرک تحویل می گردد. به طور معمول قانون و مقرراتی که وظایف گمرک، تعهدات و اختیارات این سازمان را تعیین می کند در مجموعه ای تحت عنوان قانون گمرک تهیه و برای اطلاع در اختیار مردم گذاشته شده است. (بنایی، ۱۳۹۰: ۲۴) کشور ایران در سال ۱۳۳۷ به عضویت سازمان جهانی گمرک درآمده است. سازمان جهانی گمرک، اجلاسی است که در آن هئیت های نمایندگی اعضا گرد هم آمده و می توانند موضوعات مختلف گمرکی را در یک سطح برابر حل و فصل کنند. هر عضو، یک نماینده و یک رای دارد. سازمان برای اعضای خود مجموعه ای از کنوانسیون ها و سایر ابزارهای بین المللی را ارائه می کند. همچنین اعضای سازمان جهانی گمرک می توانند از مزایای کمک های فنی و خدمات آموزشی که توسط دبیرخانه سازمان یا با مشارکت آن تدارک و ارائه می شود، بهره مند گردند. سازمان جهانی گمرک توسط شورا و کمیسیون خط مشی با مشاوره مالی از جانب کمیته مالی، اداره می شود و به وسیله کمیته ها و دبیرخانه به کار خود

با توجه به تحولات پر شتاب در عرصه ی تجارت بین الملل، جایگاه گمرک به عنوان اولین مرز رویارویی اقتصادی و نحوه ی ارائه خدمات آن روز به روز اهمیت بیشتری یافته است. اجرای سیاست های دولت در زمینه های مختلف صادرات و واردات، ترانزیت، مبارزه و کشف کالاهای قاچاق، اعمال مقررات و سیاست های گمرکی تعرفه ای و حمایتی، تنظیم عرضه و تقاضا، تثبیت قیمت ها و اعمال محدودیت های تعرفه ای و وصول درآمد، از مهمترین نقش های اقتصادی گمرک به حساب می آید. گمرک ایران با توجه به حساسیت جایگاه خود در امور بازرگانی و اقتصادی خارجی و همین طور نقش و تاثیرش در بالا بردن منافع ملی و با وجود وظایف و مسئولیت های سازمانی اش سعی می کند تا علاوه بر به اجرا درآوردن قانون ها و مقررات حاکم بر کشور و به وجود آوردن تسهیلات مناسب با حفظ قوانین و استفاده از فناوری های اطلاعات و تجهیزات حرفه ای، حذف تشریفات اضافه و بالا بردن کیفیت خدمات در گمرک و رضایت مردم و همین طور افزایش کارایی نظام گمرکی ضمن پشتیبانی از حقوق شهروندان و ایجاد بستر مناسب برای رونق اقتصادی، در مسیر تحقق اهداف توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور قدم های سودمندی بردارد. (مقدسی، ۱۳۹۱: ۳۹)

آمار درآمد های حاصل از واردات قطعی به کشور تحت عنوان حقوق گمرکی و سود بازرگانی و عوارض، نقش گمرک را از جنبه مالی نشان می دهد. باید توجه داشت که در اینجا منظور از گمرک، همان حقوق بر مال التجاره است که به موجب قوانین صادرات و واردات، قوانین خاص راجع به مسائل بانکی در ارتباط با واردات و صادرات، قانون تشویق صادرات و تولید، مصوبات متکی به قانون و سایر قوانین و مصوبات مربوط، برقرار شده است و عموماً محتوای قوانین مذکور در ارتباط با محدودیت ها، ممنوعیت ها، معافیت ها، وضع حقوق ورودی، عوارض و مالیات ها و نظایر آن می باشد. (بنایی، رامک، ۱۳۹۸: ۱۱۴)

به منظور برقراری یک نظام قابل قبول و ساده در طبقه بندی کالاها اقداماتی از سالیان قبل به عمل آمد تا کشورها با پیوستن به آن قادر گردند سیستم مشخصی را در گمرکات خود و همچنین در تعامل با

دولت بعد از مشروطیت بوده و به تبع آن گمرکات به عنوان دروازه های ورودی کالا به کشور شناخته شده است. در ماده ۱۱۳ قانون امور گمرکی نیز به مصادیق قاچاق کالا اشاره شده است. به عنوان مثال: کالایی که از مسیر غیر مجاز یا بدون انجام تشریفات گمرکی به قلمرو گمرکی وارد یا از آن خارج شود، و بیرون بردن کالای تجاری از اماکن گمرکی بدون اظهار یا بدون پرداخت یا تامین حقوق ورودی، مشمول کالای قاچاق می شود.

در رابطه با واردات و صادرات کالا، وارد کننده یا صادر کننده موظف به رعایت مقررات وضع شده و قانون گمرک، به علاوه ضوابط عمومی مربوط به هر یک از این رویه ها است. حال اگر وارد کننده یا صادر کننده دانسته یا ندانسته، از رعایت این مقررات سر باز زند، حال آنکه با پرداخت جریمه، بر طبق قانون یا مبتنی بر قانون وضع شده ترخیص کالا را با مشکل روبرو نسازد، باز هم عنوان تخلف پیدا می کند. (بنایی، ۱۳۹۷: ۷۲)

قبل از انقلاب اسلامی به دلیل عدم وجود محدودیت منابع انرژی، قاچاق کالا برای کسب درآمد ارزی سابقه نداشت، قاچاق برای فرار سرمایه از کشور نبود، بلکه قاچاق واردات برای رفع کمبود داخلی و تفاوت قیمت در دو کشور همسایه و کسب درآمد بیشتر و رفع بیکاری و لوکس گرایی از جهت رفع محدودیت و ممنوعیت اجناس لوکس و فرار از انجام تشریفات قانونی و اداری صورت می گرفت. اولین مقرراتی که در زمینه قاچاق و مبارزه با آن در کشور به تصویب رسید قانون مجازات مرتکبین قاچاق مصوب ۱۳۱۲ است. در زمان تصویب قانون مذکور به علت اینکه قدرت خرید مردم پایین بود سطح تقاضا مصرف کالا زیاد نبود و به علت نبود جاده و مشکلات حمل و نقل و عدم تجمل گرایی، قاچاق جنبه محلی داشت و به گستردگی و حجم کالای امروز نمی رسید. آنچه از قانون مزبور استنباط می شود وصول حقوقی و عوارض گمرکی از تجارت غیر رسمی و جلوگیری از فرار در پرداختن عواید دولت بود. از سال ۱۳۴۷ به بعد به علت ازدیاد درآمد نفت و توزیع آن بین مردم، تبلیغات تجاری و مصرف گرایی و علاقه مندی به کالاهای لوکس و مرغوب خارجی افزایش یافت. در نتیجه مسئله قاچاق واردات کالا، اهمیت بیشتری پیدا کرد، چون

ادامه می دهد و برای پیاده سازی اقدامات مندرج در برنامه راهبردی خود که هر ساله به تایید شورا می رسد، از حمایت کمیته ها و دبیرخانه سازمان بهره می گیرد. شورا در جلسات سالیانه خود اقداماتی که به وسیله پنج کمیته فنی سازمان جهانی گمرک در طول زمان منتهی به سال برگزاری آن اجلاس، انجام شده را بررسی و در صورت لزوم به تصویب می رساند. در عین حال شورا در اجلاس سالانه خود به موضوعات مالی و بودجه ای و همچنین مسائل مربوط به سیاست گذاری های کلی و راهبردی رسیدگی می کند. شورا در اجرای این وظایف از کمک های کمیته مالی و کمیسیون خط مشی استفاده نموده و مشورت می گیرد. همچنین در برخی از موارد از کمک های ارکان های فرعی غیر تخصصی گمرکی برای مدرنیزه کردن یا مسائل آموزشی نیز بهره می گیرد. لازم بذکر است نخستین جلسه شورا در سال ۱۹۵۳ برگزار شد. در سال های اولیه، شورا هر سال دو بار تشکیل جلسه می داد ولی از سال ۱۹۶۶ فقط سالی یک بار تشکیل می گردد. (ابراهیمی حیدرلو، ۱۳۹۷: ۹۱)

مدیریت واردات کالا، فقط به مدیریت میزان کالای وارداتی مربوط نمی شود بلکه بایستی چگونگی انجام کار، زمان و کیفیت واردات نیز مد نظر قرار گیرد تا امکان پیشگیری از جرایم متعدد گمرکی که در این حوزه وسیع شایع است، امکان پذیر باشد. برنامه های پیشگیری به خودی خود پایدار نخواهد بود. پایداری آن ها منوط به کیفیت اجرای آن، صلاحیت نیروی انسانی درگیر اجرا و منابع اختصاص یافته به آن باشد. (کریمی، ۱۳۹۷: ۳۴)

۱-۳- تخلفات و قاچاق کالاهای گمرکی

قاچاق از منظر لغوی واژه ای ماخوذ به زبان ترکی به معنای تردستی و کاری که پنهانی انجام شود و از منظر علمی به خرید و فروش کالاهایی که در انحصار دولت و یا معامله آن ممنوع می باشد اطلاق می شود. به عبارتی، ورود یا خروج غیر قانونی، قاچاق نام دارد. این مسئله از مشکلات

کالا از نظارت گمرک به منزله تسویه تمام تعهدات صاحب کالا راجع به اظهارنامه گمرکی و اموری است که گمرک قانونا عهده دار آن است. با این حال چون ممکن است در هنگام ترخیص کالا از گمرک به هر دلیلی یا بروز اشتباهاتی که در هنگام ترخیص مشخص نشده، هم از جانب گمرک و هم از جانب صاحب کالا وجوهی کمتر یا بیشتر از وجه مقرر دریافت یا پرداخت شده یا به طور اشتباهی دریافت یا پرداخت شده است. در این مورد مرور زمان پیش بینی شده که در آن مهلت، هم گمرک و هم صاحب کالا فرصت می یابند نسبت به اصلاح وضعیت اقدام ورزند که این کار با مطالبه گمرک از صاحب کالا و تسلیم درخواست استرداد از جانب صاحب کالا به گمرک صورت می گیرد. (پیشین، ۱۶۹)

هر گونه اظهار خلافی که زیان مالی دولت را در بر داشته باشد یا موجب گردد اظهارنامه اصلاح شود، ولی راجع به کالای ممنوع نبوده و قاچاق گمرکی هم محسوب نگردد، تخلف گمرکی است. در مورد تخلفات به زیان مالی دولت راجع به نوع کالا توام با اسناد نادرست، علاوه بر اخذ مابه التفاوت جریمه ای که حداقل آن پنجاه درصد مابه التفاوت و حداکثر آن صد در صد مابه التفاوت است به تشخیص گمرک محل، وصول شود. مرجع رسیدگی به اعتراضات صاحبان کالا راجع به نوع و میزان مابه التفاوت، حسب مورد کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی و تجدیدنظر است. (بنایی، ۱۳۹۰: ۸۴)

۱-۵- اسناد و مدارک گمرکی

اسنادی مانند اسناد بانکی، بیمه، حمل، گمرکی، خرید، بازرگانی و ... تنوع بسیار مهمی در تجارت بین المللی و بازرگانی خارجی، ترانزیت کالا و حمل و نقل، به اجرا در آوردن تشریفات گمرکی، ثبت سفارش و خرید و فروش، واردات و صادرات کالا و گشایش اعتبار اسنادی دارند. هر کدام از این اسناد با توجه به قوانین مالی هر کشور و قراردادهای بین المللی، حمل و نقل و ... در جریان واردات و صادرات و حمل و نقل توسط مراجعی مانند موسسات حمل و نقل، بانک ها، گمرک، شرکت پست و ... صادر

مسئله قاچاق برای کسب درآمد ارزی نبود، لذا قاچاق صادرات کالا مفهومی نداشت. (زینال زاده، ۱۳۹۵: ۹۶)

قاچاق گمرکی که در اثر نقض مقررات حاکم بر واردات و صادرات کالا و با وجود شرایط قانونی لازم محقق می گردد، در واقع از زمانی که وصول عایدات از ورود و خروج کالاها در دستور کار دولت ها قرار گرفته، وجود داشته و پس از جرم انگاری آن، متناسب با شرایط اقتصادی کشور در هر دوره، واکنش کیفی مورد نظر مقنن برای مقابله با آن اعمال شده است.

۱-۴- اختلافات گمرکی

اختلافاتی که بین گمرک به عنوان یک سازمان اجرایی موظف به حصول اطمینان از رعایت تمامی ضوابط و مقررات واردات و صادرات و صاحبان کالا به وجود می آید. ممکن است جنبه ی حقوقی نداشته و فقط مستلزم کارشناسی و تشخیص درستی یا نادرستی عمل صاحبان کالا یا تشخیص گمرک از موضوع باشد. از این رو حل و فصل این نوع اختلافات، به محاکم دادگستری ارجاع داده نمی شود، مگر این که محاکم خود تشخیص صلاحیت دهند. ولی کمیسیون های قانونی که در گمرک تشکیل می شوند و از لحاظ نحوه عمل، تشکیل جلسات، رسیدگی به موضوع، صدور قرار یا رای تابع آیین دادرسی مدنی هستند برای این مهم در نظر گرفته شده اند. کمیسیون های یاد شده عبارتند از: کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی و کمیسیون تجدیدنظر، به طور خلاصه اختلافات در زمینه های: ارزش گذاری کالا، طبقه بندی کالا، اجرای مقررات صادرات و واردات و هر گونه قانون، مصوبه، بخشنامه یا دستورالعملی است که گمرک مسئول نظارت و اجرای آن ها است. اختلافات راجع به جرایم مثل قاچاق، در محاکم قضایی قابل طرح و رسیدگی و صدور رای هستند. (بنایی، ۱۳۹۰: ۱۴۷)

معمولا هنگامی اجازه ترخیص کالا از گمرک داده می شود که برای گمرک مسلم شده ایرادی از لحاظ میزان پرداختی ها به گمرک به وسیله صاحب کالا یا انطباق با مقررات عمومی صادرات و واردات و به طور کلی هر نوع الزام قانونی وجود ندارد. به عبارت دیگر صدور سند ترخیص و اجازه خروج

مثبت گمرکی موضوع ماده ۱۱۷ قانون امور گمرکی از گمرک ترخیص کننده خودرو)، ارائه مدارک مبنی بر مفاسد حساب دیون دولتی، بیمه شخص ثالث، مدارک احراز سکونت خریدار بر اساس نشانی اعلام شده، واریز فیش بانکی هزینه نقل و انتقال خودرو و یا پرداخت وجه پلاک بنا به مورد، بررسی و تایید اسناد و مدارک خودرو از سوی کارشناس حقوقی مرکز تعویض پلاک، بازدید و تایید کاردکس برای احراز اصالت خودرو از سوی کارشناس تصادفات و امور فنی، مهر و امضای کاردکس از سوی کارشناس بازدید کننده مجاز، تخصیص پلاک خودرو بر اساس نشانی و مکان سکونت مالک و پرداخت هزینه پستی برای ارسال کارت مشخصات خودرو، امکان پذیر است. (خانی چهری، ۱۳۹۸: ۸۳)

۸-۱- چالش های اصلی ترخیص کالا

۱-۸-۱- پیچیدگی قوانین و مقررات

قوانین و مقررات گمرکی در کشورهای مختلف، مخصوصاً در کشور ایران، پیچیده و گاه غیرقابل پیش بینی است. یک بند جدید از قانون، الحاقیه های ثانوی، تغییرات تعرفه ای و ... می تواند تمامی برنامه ریزی های قبلی را بر هم بزند. عدم آشنایی کافی با این نوع تغییرات ناگهانی و نا کارآمدی در قبال این موارد، باعث می شود هزینه ها و زمان ترخیص، چندین برابر افزایش یابد.

۲-۸-۱- اطلاع فرآیند اداری

پروسه اداری ترخیص کالا به علت تعدد مراحل، کالاهای در صف و همچنین دخالت سازمان های مرتبط از جمله: سازمان بهداشت، سازمان استاندارد و ... ممکن است زمان بر باشد. این تعویق می تواند به از دست رفتن فرصت های تجاری باعث شود. گاه برای بررسی کالاهای حساس یا خطرناک، سازمان مربوطه نیاز دارد بازبینی و آزمایشات لازم را انجام دهد.

۳-۸-۱- نقص در اسناد و مدارک

تهیه و تحویل اسناد و مدارک کامل، یکی از ملزومات و اساسی ترین عمل

می شوند که نقش بسزایی را دارا می باشند. بعضی از این اسناد مانند بارنامه ها، در حکم مالکیت و راهنمایی از قرارداد حمل و نقل هستند. بعضی دیگر مانند جواز و پروانه های گمرکی به عنوان مجوز یا سند ترخیص کالا از گمرک به شمار می روند و حکایت از به اجرا درآمدن تشریفات گمرکی اطراف هر یک از رویه های گمرکی داشته و در مراجع قانونی و قضایی سند مثبت گمرکی برای رفع شک قاجاق بودن کالا محسوب می شود. (زارعی، قهرودی، ۱۳۹۰: ۷۷)

۱-۶- تعیین تعرفه گمرکی

از جمله موارد با اهمیت و در عین حال کم و بیش چالش برانگیز، هم برای گمرک و هم برای مراجعین، تعرفه صحیح کالا، کد هشت رقمی مرسوم به تعرفه گمرکی در نظام طبقه بندی هماهنگ شده توصیف و کد گذاری کالا است. بنابراین برای هر وارد کننده یا صادر کننده کالا بسیار اهمیت دارد که از شماره تعرفه گمرکی یا کد هشت رقمی کالایی که می خواهد وارد یا صادر نماید، آگاهی داشته باشد.

در مواردی که کالا در گمرک مستقر است و ما می خواهیم قبل از تسلیم اظهارنامه، نخست نظر گمرک محل را جویا شویم، صاحب کالا یا نماینده قانونی وی با ارائه اسناد کامل که دلالت بر تعلق و مالکیت صاحب کالا و پرداخت هزینه تعیین تعرفه باشد. می تواند نظر مشورتی گمرک را استعلام نماید. بدیهی است اگر خواسته باشد جنبه جدی تر و الزام آورتری داشته باشد، می تواند ارجاع به کمیسیون رسیدگی به اختلافات گمرکی را درخواست نماید. (بنایی، ۱۳۹۱: ۹۲)

۱-۷- واردات و ترخیص خودروهای گمرکی

فرآیند شماره گذاری خودروهای وارداتی، مزایده ای با حضور مالک یا نماینده قانونی او به همراه مدارک شناسایی معتبر نظیر: شناسنامه، کارت ملی، ارائه اصل اسناد و مدارک وسیله نقلیه در خودروهای ساخت ایران (سند فروش) و در خودروهای وارداتی (پروانه گمرکی یا گواهینامه حاکی از مدلول سند گمرکی موضوع ماده ۱۵۳ قانون امور گمرکی، در صورت نبود پروانه ورودی یا سند فروش مزایده ای، دریافت گواهی اصالت سند

گمرکات) این امکان را فراهم می نماید که اشخاص، روند ترخیص را بطور آنلاین بررسی و از مراحل پیش رفته مطلع و ضمن پیگیری از وضعیت کالا نیز باخبر باشند.

۳- تکمیل مدارک قبل از مطالبه گمرک: تجار و نمایندگان حقوقی به خوبی می دانند که جهت ترخیص کالای خود، بایستی مدارک مربوط به کالا را به اداره گمرک ارائه نمایند. بدین ترتیب با تکمیل و اسکن مدارک خود در سامانه های آنلاین، سبب خواهند شد مدارک و مشخصه های کالا قبل از ورود کالا به گمرک، در دسترس کارشناسان و ارزیابان گمرک قرار گرفته آشنایی نسبی صورت پذیرد.

۴- آشنایی کامل با لیست کالاهای ممنوعه: لیست کالاهای ورود ممنوع، در کشور مقصد عیان و در معرض دید قرار دارد. وارد کننده به جهت جلوگیری از امحای کالا و اتلاف سرمایه، باید از معاملات و ورود آن دسته از کالاها خودداری نماید.

نتیجه گیری

برای تدوین قانونی متناسب، شفاف و دقیق، بدوا نیاز به یک سیاست جنایی مدون و همسو با فعالیت های گمرکی وجود دارد. در تدوین این موضوع باید شرایط اقتصاد داخلی و گمرک کشورمان، در کنار الزامات جهانی راجع به امر گمرک مد نظر قرار گیرد. استعداد بالای مجرمین این جرایم و استفاده آنان از وسایل و امکانات پیشرفته ی جدید، بر سختی تدوین یک سیاست جنایی موثر خواهد بود.

استفاده از شرکت های خدماتی امور گمرکی یا بهره گیری از ترخیص کار مجرب و حرفه ای اگرچه در ابتدا به علت پرداخت هزینه به آن، زیان تلقی گردد. یا از سود معامله بکاهد، اما در لحظه ممکن از ضبط کالا جلوگیری کرده و کالا را نزد صاحب خود مسترد گرداند. یا اینکه از توقف بیش از حد کالا در محیط گمرک جلوگیری نماید. چرا که با دانش و تجربه خود، روند را سریع تر و کم خطا تر پیش می برد.

از جانب صاحب کالا است. هر گونه نواقص در مدارک یا اشتباه در اسناد می تواند باعث تاخیر و حتی بازگشت کالا شود. به عنوان مثال: اگر ارزش کالا به درستی اعلام نشود، ممکن است گمرک نرخ بالاتری را اعمال کند و این مسئله باعث تحمیل هزینه های اضافی گردد.

۱-۸-۴- اختلاف در ارزیابی ارزش کالا

ارزیابی دقیق ارزش کالا، هم از نظر گمرک و هم از نظر صاحب کالا از حیث تعیین تعرفه های گمرکی، یکی از مراحل حیاتی ترخیص است. اگر ارزش کالا به درستی تعیین نشود، ممکن است منجر به اختلاف نظر با گمرک و اعمال جریمه های مالی شود. کاربرد این مسئله، بیشتر در محصولات الکترونیکی (مثل گوشی موبایل) یا هر نوع کالایی که تغییرات قیمتی زیادی دارند و وابسته به نوسانات بازار هستند. حائز اهمیت است.

۱-۸-۵- هزینه های پیش بینی نشده و تغییرات نرخ تعرفه ها

یکز دیگر از مشکلات سرسخت در ترخیص کالا، بروز هزینه های غیرمنتظره و تغییرات نرخ تعرفه ها است. افزایش تعرفه و هزینه های مرتبط، باعث افزایش هزینه های ترخیص می شود. این افزایش برای تاجر و شرکت های تجاری که منابع مالی محدودی دارند، گرفتاری بزرگی بشمار می رود تا حدی که ممکن است کالا مدت ها در گمرک باقی ماند. زیرا امکان دارد علاوه بر حقوق و عوارض گمرکی، با هزینه هایی مانند هزینه های انبارداری، جریمه تاخیر در تخلیه کانتینر، هزینه حمل و نقل بین گمرکی و ... مواجه باشند که این هزینه ها، برآورد بودجه را مختل و محاسبات را بر هم زند.

راهکارها و اقدامات گمرکی

۱- عضویت در اتاق بازرگانی: که به تاجر یا نماینده قانونی شرکت های تجاری این امکان را می دهد تا از قوانین لاحق، بخشنامه ها، سمینارها، کنفرانس ها و آخرین اطلاعات و تغییرات مطلع باشد.

۲- استفاده از سامانه های الکترونیکی: سامانه آنلاین EPL (سامانه جامع

منابع

- ۷- کرمی، محمدصادق (۱۳۹۷)، بررسی سیاست کیفری ایران در زمینه قانون امور گمرکی مصوب سال ۱۳۹۰، انتشارات قانون یار
- ۸- بنایی، رضا (۱۳۹۷)، تخلقات گمرکی و قاچاق، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۹- زینال زاده، ایرج (۱۳۹۵)، مجموعه اطلاعات کاربردی قاچاق کالا و ارز، قاچاق گمرکی، غیر گمرکی، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۱۰- بنایی، رضا (۱۳۹۰)، اختلاف گمرکی، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۱۱- زارعی، ابراهیم؛ قهرودی، ابراهیم (۱۳۹۰)، اسناد گمرکی و اسناد حمل، خرید، بیمه و پستی، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۱۲- بنایی، رضا (۱۳۹۱)، تعیین تعرفه در گمرک، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۱۳- خانی چهری، محمد (۱۳۹۸)، واردات و ترخیص خودرو، داشبورده مدیریت، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۱۴- قانون امور گمرکی مصوب سال ۱۳۹۰

- ۱- مقدسی، علیرضا؛ بهارلویی، محمد؛ کریمی کیا، ابراهیم (۱۴۰۱)، گمرک و مدیریت امور گمرکی، موسسه فرهنگی، هنری دیباگران تهران
- ۲- بنایی، رضا؛ رامک، مجتبی (۱۳۹۸)، آشنایی با مقررات گمرک و ترخیص کالا، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۳- مقدسی، علیرضا (۱۳۹۱)، سازمان و وظایف گمرک جمهوری اسلامی ایران، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۴- راشدی اشرفی، علیرضا (۱۴۰۲)، خودآموز امور گمرکی، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۵- بنایی، رضا (۱۳۹۰)، دانستنی های گمرکی، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی
- ۶- ابراهیمی حیدرلو، فاطمه (۱۳۹۷)، سازمان گمرک در یک نگاه، انتشارات شرکت چاپ و نشر بازرگانی